

HFD 2018 ref. 52

Fråga om vilken prövning som en registreringsmyndighet ska göra av om det som anmäls för registrering i stiftelseregistret är en stiftelse.

1 kap. 2 §, 10 kap. 1 och 2 §§ stiftelselagen (1994:1220)

Högsta förvaltningsdomstolen meddelade den 25 juni 2018 följande dom (mål nr 5651-17).

Bakgrund

En stiftelse bildas genom att egendom enligt förordnande av en stiftare avskiljs för att varaktigt förvaltas som en självständig förmögenhet för ett bestämt ändamål. En stiftelse ska registreras i ett stiftelseregister och registreringsmyndighet är den länsstyrelse som är tillsynsmyndighet för stiftelsen.

E.J. avled 2010 och efterlämnade tillgångar på ca tolv miljoner kronor. Enligt upprättat testamente skulle hans tillgångar efter hans död gå till ”sårade, skadade Amerikanska soldater som deltagit under andra Världskriget och senare terrorist bekämpning och som fortfarande ’är i livet’”.

Boutredningsmannen i dödsboet efter E.J. kom efter utredning fram till att testamentet borde tolkas som att det innefattade ett stiftelseförordnande. Efter förfrågan från boutredningsmannen åtog sig Skandinaviska Enskilda Banken att förvalta stiftelsens kapital och se till att ändamålet blev fullföljt.

I egenskap av förvaltare anmälde banken i februari 2015 ”E.J:s stiftelse” till länsstyrelsen för registrering i stiftelseregistret. Av anmälan framgår att tillgångarna då uppgick till ca 14 miljoner kronor.

Länsstyrelsen beslutade att inte registrera stiftelsen. Enligt länsstyrelsen var det uppenbart att det inte var fråga om en giltig stiftelsebildning eftersom ändamålet inte var tillräckligt bestämt.

Skandinaviska Enskilda Banken överklagade beslutet till förvaltningsrätten som avsåg överklagandet.

Genom den nu överklagade domen biföll kammarrätten bankens överklagande och förordnade att ”E.J:s stiftelse” skulle registreras i stiftelseregistret. Kammarrätten ansåg att testamentet visserligen saknade en tydlig uppgift om verksamhetsändamål, men att detta utan någon djupare tolkning kunde anses framgå genom att destinatärskretsen var utpekad samt att de efterlämnade tillgångarna till största delen bestod av värdepapper. Testamentet kunde således tolkas så att testatorn avsett att upprätta en stiftelse som skulle lämna ekonomiskt understöd till de utpekade destinatärerna. Mot den bakgrunden fann kammarrätten att det inte

var uppenbart att det som anmälts för registrering inte var en stiftelse.

Yrkanden m.m.

Länsstyrelsen i Stockholms län yrkar att Högsta förvaltningsdomstolen upphäver kammarrättens dom och fastställer länsstyrelsens beslut samt anför bl.a. följande. Det är inte rimligt att registrering i stiftelseregistret sker utan att det görs en grundlig materiell prövning av om det föreligger en stiftelse eller inte. Det i målet aktuella testamentet innehåller inte några föreskrifter som kan tolkas som syfte eller verksamhetsföremål. Testamentet saknar också en tydlig destinatärskrets. Sammantaget är ändamålet inte angivet med sådan bestämdhet att det går att verkställa. Det föreligger inte heller några omständigheter i övrigt som tyder på att testatorn har avsett att bilda en stiftelse. Det är således uppenbart att det inte föreligger en giltig stiftelsebildning.

Skandinaviska Enskilda Banken anser att överklagandet ska avslås och anför bl.a. följande. Det skriftliga testamentet innehåller en viljeförklaring som pekar ut såväl ett ändamål som den egendom som ska användas för att tillgodose ändamålet. Den efterlämnade egendomen har tagits om hand av banken som åtagit sig att förvalta den och egendomen räcker gott och väl för att främja syftet under en tid om minst fem år. Det är således inte uppenbart att det som anmälts för registrering inte är en stiftelse.

Skälen för avgörandet

Frågan i målet

Frågan i målet gäller vilken prövning som registreringsmyndigheten ska göra av om det som anmäls för registrering i stiftelseregistret är en stiftelse.

Rättslig reglering m.m.

Av 1 kap. 2 § stiftelselagen (1994:1220) framgår att en stiftelse bildas genom att egendom enligt förordnande av en eller flera stiftare avskiljs för att varaktigt förvaltas som en självständig förmögenhet för ett bestämt ändamål.

För stiftelsebildning fordras alltså två rättshandlingar från stiftarens sida nämligen dels ett stiftelseförordnande och dels en förmögenhetsdisposition. Stiftelseförordnandet ska först och främst innefatta en förklaring från stiftarens sida att denne för ett bestämt ändamål vill skapa en varaktigt bestående och självständig förmögenhet. Som minimum ska viljeförklaringen ge besked i två avseenden nämligen om den avsedda stiftelsens ändamål och om vilken egendom som stiftaren avser att tillskjuta för detta ändamål. En fullständig ändamålsbestämning omfattar i sin tur tre moment:

syfte, verksamhetsföremål och destinatärskrets. Syftet anger närmare vilket område stiftelsen ska verka inom eller vad den ska verka för. Verksamhetsföremålet bestämmer närmare på vilket sätt stiftelsen ska främja sitt syfte och destinatärskretsen anger vilka krav man måste uppfylla för att komma i fråga för bidrag eller annan förmån från stiftelsen. Det är inte nödvändigt att samtliga moment är angivna för att ändamålet ska anses tillräckligt bestämt men det måste gå att verkställa. Kravet på varaktighet innebär att förordnandet måste kunna vara verksamt i vart fall några år. (Prop. 1993/94:9 s. 105 f.)

I 10 kap. 1 § stiftelselagen föreskrivs att en stiftelse ska vara registrerad. Av 2 § framgår att en stiftelses styrelse eller förvaltare ska anmäla stiftelsen för registrering i stiftelseregistret senast sex månader efter det att stiftelsen bildades.

En stiftelse får rättskapacitet redan genom bildandet och om en stiftelse felaktigt skulle vägras registrering förlorar den inte sin status som stiftelse. Registreringen i stiftelseregistret har således inte någon konstitutiv betydelse utan syftar enbart till att ge offentlighet åt stiftelserna. Trots detta ska registreringsmyndigheten göra en bedömning av om det som anmäls för registrering är en stiftelse eller inte eftersom inget annat än stiftelser ska föras in i registret. I det enskilda fallet kan det krävas en förhållandevis kvalificerad bedömning för att avgöra om en stiftelse föreligger eller inte. Registreringsmyndigheten bör därför vägra införing i registret bara när det är uppenbart att det som anmäls för registrering inte är en stiftelse. (Prop. 1993/94:9 s. 212 och prop. 2008/09:84 s. 28.)

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

Av 10 kap. 1 § stiftelselagen framgår inte annat än att en stiftelse efter anmälan ska registreras i stiftelseregistret. Vilken prövning som registreringsmyndigheten ska göra av om det som anmäls för registrering är en stiftelse eller inte framgår inte. Av förarbetsuttalanden framgår dock att registreringsmyndigheten bör vägra registrering bara om det är uppenbart att det inte är fråga om en stiftelse.

Registreringen i stiftelseregistret har som framgått ingen konstitutiv effekt och saknar alltså betydelse för frågan om stiftelsens rättsliga status. Uppgiften att ta ställning till om en stiftelse har bildats eller inte ligger hos de allmänna domstolarna. Av detta följer enligt Högsta förvaltningsdomstolens mening att registreringsförfarandet inte bör innefatta någon mer kvalificerad bedömning av om en stiftelse föreligger eller inte. Registreringsmyndigheten bör i stället utgå från att det som anmäls för registrering är en stiftelse.

Först om det framkommer omständigheter som ger anledning att ifrågasätta om en giltig stiftelsebildning föreligger bör registreringsmyndigheten göra en fördjupad utredning. Prövningen bör emellertid i sådana fall begränsa sig till om minimikraven för

en giltig stiftelsebildning är uppfyllda, dvs. om det går att identifiera ett ändamål och en för ändamålet avskild förmögenhet som kan användas under mer än något eller ett fåtal år.

I förevarande fall saknar det aktuella testamentet en uttrycklig föreskrift om testatorns vilja att bilda en stiftelse. Denna omständighet ger anledning att utreda om det som anmälts för registrering som en stiftelse uppfyller minimikraven för en giltig stiftelsebildning.

Testamentet innehåller en tydlig viljeförklaring att ekonomiskt gynna en viss krets av personer, nämligen företrädesvis amerikanska soldater som deltog i andra världskriget. Vidare är det klart vilken egendom som ska ställas till förfogande för detta ändamål och denna egendom är av en sådan storlek att ändamålet kan uppfyllas under mer än ett fåtal år. Egendomen har tagits om hand av Skandinaviska Enskilda Banken som också åtagit sig att förvalta den i enlighet med det testamentariska förordnandet. Det är mot denna bakgrund inte uppenbart att det som anmälts för registrering inte är en stiftelse. Någon grund för att vägra registrering i stiftelseregistret har därmed inte framkommit och överklagandet ska därför avslås.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen avslår överklagandet.

I avgörandet deltog justitieråden *Melin, Knutsson, Classon, Svahn Starrsjö* och *Rosén Andersson*. Föredragande var justitisekreteraren Daniel Böcker.

Förvaltningsrätten i Stockholm (2016-02-11, ordförande Hultquist):

Förvaltningsrätten kan konstatera att testamentet inte innehåller någon uttrycklig skrivning om vare sig syfte eller verksamhetsföremål. Av vad som framgår av utredningen i målet har E.J., med utgångspunkt i testamentets ordalydelse, gett uttryck för en vilja att bidra till och gynna amerikanska soldater. Den i testamentet angivna personkretsen är dock formulerad på så sätt att den ger upphov till krav på tolkning också av vilka amerikanska soldater som avsetts. För att testamentet ska kunna betraktas som ett stiftelseförordnande med ett bestämt ändamål som går att verkställa krävs således en mycket extensiv tolkning. Med hänsyn till att syfte och verksamhetsföremål inte kan utläsas av testamentet och att destinatärskretsen inte är bestämt angiven utan uppställer krav på tolkning anser förvaltningsrätten att kravet på ett bestämt stiftelseändamål för att en stiftelsebildning ska anses föreligga inte uppnås. Förvaltningsrätten anser därför att det är uppenbart att testamentet inte uppfyller de krav som ställs för registrering av en stiftelse och att läns-

styrelsen har haft fog för sitt beslut att vägra registrering. Överklagandet ska därför avslås. – Förvaltningsrätten avslår överklagandet.

Kammarrätten i Stockholm (2017-09-08, Reimers, Kristiansson och Nordström):

Skandinaviska Enskilda Banken har yrkat att kammarrätten ska fastställa att E.J:s stiftelse är en giltig stiftelsebildning. Kammarrätten konstaterar att uppgiften att pröva frågan om en stiftelse har bildats eller inte anses ligga hos de allmänna domstolarna. Yrkandet härom ska därför avvisas.

Frågan i målet är om länsstyrelsen har haft fog för att vägra registrera E.J:s stiftelse i stiftelseregistret enligt 10 kap. 1 § stiftelselagen. Enligt förarbetena till bestämmelsen bör sådan registrering vägras endast då det är uppenbart att det som anmälts för registrering inte är en stiftelse.

Kammarrätten har således att pröva om det är uppenbart att E.J:s stiftelse inte är en stiftelse. Kravet på uppenbarhet innebär att möjligheten att vägra registrera en stiftelse bör användas med stor restriktivitet. Till detta kommer, såsom påpekas i förarbetena, att det i det enskilda fallet kan krävas en förhållandevis kvalificerad bedömning för att avgöra om en stiftelse föreligger eller inte. Dessa omständigheter innebär enligt kammarrättens mening att en vägran att registrera en stiftelse endast kan komma i fråga i de fall det klart framgår att det inte är frågan om en stiftelse. Någon djupare tolkning av de rättshandlingar som ägt rum ska alltså inte ske.

Den omständigheten att det aktuella testamentet saknar en uttrycklig föreskrift om att vilja bilda en stiftelse innebär inte i sig att det uppenbart inte är en stiftelse. Testamentet innehåller visserligen inte en tydlig uppgift om verksamhetsändamålet. Verksamhetsändamålet kan dock, enligt kammarrättens mening, utan någon djupare tolkning, anses framgå genom att destinatärskretsen är utpekad samt att de efterlämnade tillgångarna till största delen består av värdepapper. Testamentet skulle således kunna tolkas så att E.J. har avsett att upprätta en stiftelse som lämnar ekonomiskt understöd till de utpekade destinatärerna.

Mot denna bakgrund finner kammarrätten att det inte är uppenbart att det som anmälts för registrering inte är en stiftelse. Länsstyrelsen har därför inte haft fog för sitt beslut att vägra registrering.

Överklagandet ska därmed bifallas och stiftelsen ska registreras i stiftelseregistret. – Kammarrätten avvisar yrkandet om att fastställa att en giltig stiftelsebildning har skett. – Kammarrätten bifaller överklagandet och förordnar att E.J:s stiftelse ska registreras i stiftelseregistret.